

גבורת יהודי סמיון

מבוא: הרי סמיון בחיי הקהילה

הרי סמיון היו מרכז החיים של ביתא ישראל, מקום המבצרים והניזרים שלהם, ולכן סיפורי גבורה אודות אנשים ומקומות קדושים או אף למלחמות מול הממלכה הנוצרית מתקשרות להרי סמיון. בעצם, מדובר בלב לבו של הקהילה. הקסים למדו שם, חלקם נבחנו והוסמכו שם, כולל קסים החיים היום. לא ברור מمتי התיישבו יהודים במחוז סמיון, אך ניכר משם בעיקר ניהול את חיי הקהילה ותקופות מלחמותיה. תקופת המלחמות הידועה לנו (אין עדות קדומה כתובה יותר) היא מימי המלך עמדה ציון (1344-1314) ועד הכיבוש הסופי בימי המלך סוסניוס בשנת 1627 לערך. בתקופה זו הלכה והצטמצמה האחיזה היהודית, עד לכיבוש הסופי. לאחר מכן, אמנם נשארו יהודים בסמיון, אך רובם התפזרו לאזורים אחרים. עדויות על פרטי מלחמות אלו, נמצאים בעיקר בדברי ימי המלכים הנוצריים שנלחמו ביהודים, ויש אף מסורות ענפות בקרב בני הקהילה, הנשמרות בעל פה, ואט אט עולים לכתב כמו הסיפור שלפניכם...

אלו סיפורי גבורה ידועים לנו על יהודי סמיון?

האם ישנם מסורות שבעל פה או חומר כתוב בנושא?

הדעות:

- (א) **סיפור על פה:** יקתה רוזן מציג סיפור העובר על פה בשם הגברת ילפין אברה. (ב) **חומר כתוב:** יש חומר כתוב בנושא המופיע ב'ספר הפלשים' של אהרן זאב אשכולי, החל מעמ' 147 ואילך. כמו כן בספרה של יעל כהנא 'אחים שחורים' בפרק ג: היסטוריה לא כתובה, עמ' 27. (יוסי זיו)

הדיון

עמדה 1: יקתה רוזן

סיפורי על פה:

להלן סיפור כפי שקיבלתי מר' אדיב ידידיה ששמע מפי הגב' ילפין אברה. העיבוד הספרותי הוא שלי והתפרסם לפני מספר שנים בעלון "שבת בשבתו".

מעין הגבורים

לפני הרבה שנים הגיע לאזור סמיון שבאֶתְיוֹפִיָּה באֶפֶן פֶּתְאוּמִי אִישׁ אֶחָד בְּשֵׁם דְּרוּיֵשׁ. לא ידוע אם הוא בא בשליחות הצבא או על דעת עצמו. על כל פנים הוא היה איש רע שהשתלט על כל האזור, והתחיל לצוות על בני הכפרים לאכל בשר קלבים וחתולים ועוד גזרות קשות.

יהודים, שלא היו מוכנים בשום אופן לעבר על מצוות ה', הכינו עצמם לגרוע ביותר, שאם אותו דְּרוּיֵשׁ יגיע אליהם ימְסְרוּ אֶת נַפְשָׁם, וְלֹא יִהְיוּ מוֹכְנִים בְּשׁוּם אֶפֶן לְשִׁמְעַת לְגִזְרוֹתָיו. רבים עלו לגבעות ושם הכינו לעצמם מקומות מסתור שאליהם חשבו שלא יוכל להגיע. אך הרשע הזה רדף אחריהם, וגם במסתורים הוא מצא אותם.

באחד המקומות הציבו המסתתרים אדם שיצפה על השטח ויזהיר אותם כשאותו הרשע ואנשיו מגיעים. לפתע נשמעו שריקות חדות, והבשורה המרה לא אחרה לבוא: האיש מגיע! רגע האמת

הגיע. עתה עמדה הבחירה בפניהם: לפל בידיו של אותו הרשע ולהשמע לגזרותיו, או לנסות להאבק ולהלחם, או, לחלופין, למות מות גבורים בלא קרב. האנשים המסתתרים לא הפסידו. את נפשם היהודית הם לא רצו לטמא, ולכן לא שקלו בכלל להענות לדרישותיו. בקרב אפשרי היה ברור שיפסידו, שהרי הם היו חסרי כל אמצעים והוא היה מצייד באנשים ובנשק רב. ועל פן היתה ההחלטה ברורה: למסר את עצמם למיתה. מיד עם השמיע השריקה השליכו עצמם מראש הגבעה אל תחתיתה ושם מצאו את מותם. נפשם יצאה בטהרה. יד הרשע לא השיגה אותם.

אחרי שבע שנים, כך מספרים יודעי דבר, יצא מעין מים מהמקום בו נפלו אותם האנשים. אותו מעין התפצל לשני ערוצים. עד היום מספרים שהמעין הזה ידוע בסגולותיו הרפואיות, אדם שזקוק לרפואה כלשהי היה הולך וטובל באותו מעין ונרפא. המעין נחשב קדוש, ורק אדם טהור הרשה להתקרב אליו, וגם זאת רק לאחר תהליך התקדשות של שבועה ימים.

באחת הפעמים כשטבלו קבוצת אנשים במעין, הגיע פתאום אריה גדול כשהוא שואג שאגה אדירה ואים לטרף את האנשים. בין האנשים היו גם קיסים וזקנים מהעדה. הם התפללו שה' יציל אותם ולא יפלו טרף בין שני האריה. ואכן, האריה הסתובב סביב עצמו עד שמצא בגד של אחד מהטובלים, קרע אותו לחתיכות ו... הסתלק.

כשראו האנשים את המעשה, הבינו שבגלל מעשיו של האיש הזה בא האריה. הם שאלו את בעל הבגד במה חטא, עד כדי כך שענשו היה גדול. הוא חשב הרבה זמן עד שמצא, שפעם אחת יצא מתחום השבת ביום השבת והלך לדרך רחוקה. הבינו האנשים שבגלל חילול השבת שלו, כמעט ונטרף על ידי האריה.

כשראו את המעשה וכששמעו את דברי האיש וחסאו, מיד חזרו בתשובה, וכמוכן שגם האיש עצמו חזר בתשובה וקבל על עצמו שלא לחלל שבת.

דבר הופעת האיש דרוש והעלמו היו פתאומיים, וכמעט שלא נרשמו בספרי ההיסטוריה, אך בזמן הקצר שבו פעל גרם לנזק גדול, רצח והרס משפחות רבות, ופגע בחומת היהדות הבצורה. מעשיו אמנם לא הנצחו באפן רשמי, אך עברו במסורת מאב לבן, וההתנגדות היהודית לדרךם מהנה סמל ומופת עד ימינו אלה.

הערה: אינני רוצה בספור זה לחזק את ההחלטה של אותם האנשים. יתכן שהיה עליהם להלחם ולא לאבד תקווה מראש, ומי יודע? אולי היו מצליחים לעמד בטהרתם היהודית וגם לשרוד? אך אפשר בהחלט ללמד מכאן את נחישותם שלא לסור מדרך התורה, ואת נכונותם המפלאה גם למסר את הנפש על כך. כמוהם כמרדכי היהודי, אשר "לא יכרע ולא ישתחוה" גם כשגרם בכך סכנה לעצמו ולעמו. ומי יתן ולא נדחק להחליט בהחלטות כגון אלה.

תמיכה: יוסי זיו

בקשר להערה:

'אינני רוצה בספור זה לחזק את ההחלטה של אותם האנשים'.

הסיפור ספוג ברוח המסורת ההלכתית של ביתא ישראל. לפי מסורת זו חובת שמירת המצוות גוברת על חובת שמירת החיים. ולכן:

- ☐ לא דוחים ברית מילה אף כשיש סכנה בדבר.
- ☐ לא נלחמים בשבת.
- ☐ לא מסייעים לחולה או יולדת בכל דבר הכרוך בחילול שבת ועוד.

בקיצור: הכלל ההלכתי של 'פיקוח נפש' לא נהג בביתא ישראל.

מקורות לשיטתם ניתן למצוא:

- ☐ בספר המקבים, שם מתואר נמנעו מלהילחם בשבת.
- ☐ בספר היובלים שאוסר הריגה בשבת.
- ☐ במגילת ברית דמשק שאוסרת הצלת אדם שנפל לבור בשבת.
- ☐ ואולי גם בסיפור 'מצדה'.

לעומת כל זאת, המסורת ההלכתית של חז"ל שנקבעה הלכה למעשה בעם ישראל, רואה בקדושת החיים ערך עליון, שרק לעיתים נדירות נדחה.

הקשר: יקתת רוזן

אמנם במקור שלפני לא היה ברור אם נגזר עליהם לעבוד עבודה זרה או רק לא לאכול כשר, אך בכל אופן גם לפי חז"ל היה עליהם למסור את הנפש משום שזה "שעת השמד". הערתי היתה על כך שהם בחרו להתאבד ולא להילחם. זה דיון אחר.

זה מזכיר דיון שהתפתח בדורות האחרונים על גבורת אנשי מצדה האם ראוייה לשבח או לגנאי, ובדומה לכך על אי אלו מלוחמי המחתרות ולוחמי צה"ל שבחרו בסיטואציות מסוימות להתאבד ולא ליפול בידי האויב. זה עורר דיון ער בחברה הישראלית בימיה הראשונים של המדינה, וגם ויכוח מפורסם בין הרב גורן (שצידד באנשי מצדה) והרב נריה (שהתנגד להם) - וכל אחד ומקורותיו. הפרטים שהבאת מההלכה האתיופית אינם נוגעים אפוא לדיון זה .